

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора юридичних наук, професора,
Дешко Людмили Миколаївни
на дисертаційне дослідження Хила Івана Юрійовича
на тему «Конституційно-правові обмеження особистих прав і свобод
людини: Україна та зарубіжний досвід»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі
знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Актуальність теми дисертаційної роботи. Міжнародними договорами з прав людини кожному гарантуються певні права та основоположні свободи. Держава має обов'язок забезпечувати їх. Свавільно обмежувати і особисті, і інші права і свободи держава не має права. Не можуть бути обмеження щодо їх реалізації і несправедливими.

В конституційному законодавстві країн світу встановлено, які права і в яких випадках можуть бути обмежені. Вимоги, що висуваються до обмеження прав і свобод людини і громадянина мають свої особливості. З огляду на динамічний розвиток суспільних відносин, загрозу міжнародному миру і безпеці, що спричинені, в тому числі, гібридними війнами, торговельними війнами, актуальним є питання вдосконалення конституційно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Одним з ключових питань в цьому контексті постає питання конституційно-правових обмежень особистих прав і свобод людини.

В науці конституційного права склались певні підходи що легітимної мети таких обмежень, суспільної необхідності для досягнення цієї мети, пропорційності та обґрунтованості обмежень. Водночас, дискусійними залишаються питання критеріїв оцінки запровадження правового регулювання, яке покликане оптимально досягти легітимної мети і при цьому матиме місце мінімальне втручання у реалізацію особистих прав і свобод людини.

Рішення Європейського суду з прав людини, прийняті в 2021 році, в тому числі і ті, в яких піднімаються питання вакцинації і права, гарантованого ст. 2

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, забезпечення державою надання пацієнтам своєчасної якісної медичної допомоги і права людини, гарантовані ст. 2 та ст. 3 Конвенції, тощо, також є одним з аргументів для твердження, що обрана дисертантом тема дослідження є актуальною, практично назрілою.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Притаманний рецензованому дисертаційному дослідженню ступінь обґрунтованості зроблених висновків і рекомендацій досягнуто в результаті застосування загальних і спеціальних методів наукового пізнання, аналізу міжнародних договорів з прав людини, законів та інших нормативних джерел щодо обмеження особистих прав і свобод людини. Дисертантом зроблено такі висновки, які поглиблюють існуючі дискусії в науці конституційного права та започатковують нові:

1. Чітке і ґрунтовне визначення поняття «обмеження» права і свободи дасть можливість уникнути зловживанням і розширить уяву про зміст та межі такого.

2. Незалежно від класифікації кожне «обмеження» прав і свобод повинне бути: законним, правомірним та пропорційним поставленій меті і відповідати нормі неможливості вирішити проблему в суспільстві в інший спосіб. Оскільки в Конституції обмеження не деталізовані, необхідно якомога більше ретельніше опрацювати обмеження в поточному законодавстві. Норми повинні бути визначені, зрозумілі, недвозначні; формальна визначеність норм передбачає їх достатню точність, чим забезпечується їх правильне розуміння і застосування; розпливчастість норми може призвести до не згоди з конституційним принципом правової держави безпідставного і дискримінаційного її застосування державними органами і посадовими особами.

3. До конституційних основ обмеження прав і свобод варто віднести такі норми Основного Закону, які закріплюють такі основні елементи: а) визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю і повагу до гідності особи; б)

відповідність обмежень конституційно закріпленим цілям; в) відповідність обмежень конституційних цілям; г) рівність обмежень прав і свобод; д) дискримінаційні заборони обмеження; е) вимога певної правової форми закріплення обмежень (обмеження повинні встановлюватися виключно законом); ж) відповідність обмежень прав і свобод міжнародним стандартам.

4. Основними гарантіями правомірності обмеження прав і свобод сміливо можна назвати норми Конституції України, зокрема: гарантованість захисту прав і свобод судом; захист своїх прав і свобод від порушень і протиправних посягань; гарантованість права знати свої права та обов'язки; доведеності всіх нормативно-правових актів, які стосуються прав і свобод до громадян; визнання не чинними недоведених до населення законів; незворотність законів в часі, презумпція невинуватості, звільнення від відповідальності за відмову давати покази щодо себе або членів своєї сім'ї. Ці та інші положення, передбачені чинним Основним законом країни є гарантією невідчужуваності та непорушності прав і свобод людини, що закріплено в статті 21 КУ.

5. Обмеження прав і свобод є складовою частиною будь-якої держави та суспільства. Вони повинні мати правовий характер і застосовуватися лише в законодавчо передбачених випадках.

Структура дисертаційної роботи відповідає меті і задачам.

Основні положення, рекомендації і висновки були оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. У дисертаційному дослідженні вирішено наукове завдання, яке полягає в розгляді питань, які раніше не були предметом наукового аналізу вчених-конституціоналістів, з'ясуванні сутності проблем, маловивчених наукою конституційного права, а також тих, які з'явилися в результаті динамічного розвитку суспільних відносин.

Так, дисертант пропонує віднести до конституційних основ обмеження прав і свобод норми Основного Закону, які закріплюють такі основні елементи: а)

законність; б) відповідність обмежень конституційно закріпленим цілям; в) рівність обмежень прав і свобод; г) дискримінаційні заборони обмежень; д) відповідність обмежень прав і свобод міжнародним стандартам. Також дисертант пропонує авторський підхід до визначення поняття «обмеження права (свободи)», розуміння під конституційними основами обмеження прав і свобод людини і громадянина нормативно закріплених принципів (імперативних норм загального дії), які визначають зміст конкретних галузевих обмежень і є критерієм їх конституційності, і забезпечують дотримання необхідного балансу між свободою окремої особистості і інтересами суспільства і держави.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

У вступі дисертаційної роботи обґрунтовано актуальність теми, встановлено зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів дослідження.

В розділ 1 «Теоретико-правові основи обмежень основних прав і свобод людини» розглянуто питання поняття обмеження основних прав і свобод людини, цілей обмеження основних прав і свобод людини, засобів і меж обмеження основних прав і свобод людини.

У розділі 2 «Міжнародно-правові стандарти правомірного обмеження прав і свобод людини» досліджено систему прав і свобод людини та їх обмежень, права і свободи людини, що не підлягають жодним обмеженням, обмеження прав і свобод людини, допустимі в звичайних умовах, обмеження прав і свобод людини, допустимі правом в умовах надзвичайного стану.

Розділ 3 «Зміст конституційних меж обмеження прав і свобод людини і громадянина» присвячено питанням: конституційні засади, які виражають сутність обмежень прав і свобод, специфіка конституційного регулювання обмежень прав і свобод людини в умовах особливих (надзвичайних) державно-правових режимів, модель конституційного регулювання обмежень прав і свобод людини в період дії особливих державно-правових режимів.

Завершено роботу розлогими висновками.

Дисертаційна робота написана достатньо лаконічно, чіткою, ясною мовою з використанням загальноприйнятої наукової термінології. На використані в дослідженні джерела, результати інших авторів зроблені посилання. Бібліографічний опис цитувань в дисертації складено у відповідному вигляді.

Дисертаційна робота є структурованою, завершеною роботою, в якій подано нове вирішення досліджуваної наукової проблеми.

Зауваження щодо дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за доцільне звернути увагу на такі дискусійні положення дисертації:

1. В дисертаційній роботі стверджується, що «права людини як загально соціальна категорія впливають із самої природи людини та її можливості користуватися елементарними, найбільш важливими благами» (с. 3). Водночас, такі поняття, як «елементарне благо», «найбільш важливе благо» є оціночним поняттям, в національному законодавстві їх визначення відсутнє. Тому, бачиться, що потребує уточнення які саме блага на думку дисертанта є елементарними, яке коло благ включається до елементарних, а яке до найбільш важливих; чи є однопорядковими ці блага?

2. Дисертант стверджує, що «конституційні основи обмежень прав і свобод є обмеженням повноважень в першу чергу законодавчої влади. Чим більше обмежується повноваження законодавчої влади накладати обмеження на права людини, тим менше стає небезпека ліквідації прав і свобод». Таке твердження вбачається потребує уточнення, оскільки, по-перше, обмежується свавілля втручання держави в особі, в тому числі, органу законодавчої влади, в основоположні права і свободи людини. Також бачиться, що потребує додаткової аргументації твердження, що «чим більше обмежується повноваження законодавчої влади накладати обмеження на права людини, тим менше стає небезпека ліквідації прав і свобод» в частині доведення такого взаємозв'язку між збільшенням обмежень повноважень законодавчої влади накладати обмеження

на права людини та зменшенням небезпеки ліквідації прав і свобод. По-друге, загальновідомо, що права і свободи людини не можуть бути ліквідовані/скасовані. По-третє, бачиться доцільним врахування принципу меж розсуду держави, адже саме він створює основу для визначення того, що становить обгрунтоване втручання у права людини і основоположні свободи.

3. Дискусійним вбачається визначення поняття «обмеження права (свободи)» як наявності нормативно фіксованої грані в здійсненні міри можливої поведінки людини, що співмірна її цінності, інтересам суспільства та іншим індивідам. Бачиться, що при обмеженні прав людини і основоположних свобод встановлюються не грані в здійсненні міри можливої поведінки суб'єкта – носія того чи іншого права чи основоположної свободи, а вимоги. Державою здійснюється «зміна» забезпечення того чи іншого права людини або основоположної свободи.

4. В тексті дисертації поодинокі вживаються слова, яке несуть художнє забарвлення: «інших власників прав», «явно не гаразд», «провальне і суперечливе законодавство» тощо.

Вище викладені рекомендації та зауваження несуть здебільшого уточнюючий, дискусійний, рекомендаційний характер, сприяють науковій полеміці, суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено в трьох наукових статтях, що опубліковані у періодичних наукових фахових виданнях, трьох тезах наукових доповідей на науково-практичних конференціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Виконане дисертаційне дослідження є актуальним, має наукову новизну та практичну цінність. Дисертаційна робота характеризується авторським поглядом на проблематику конституційно-правових обмежень особистих прав і свобод людини в Україні та зарубіжних країнах.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Хила Івана Юрійовича на тему «Конституційно-правові обмеження особистих прав і свобод людини: Україна та зарубіжний досвід» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують наукове завдання, яке полягає в обґрунтуванні нових шляхів розв'язання наукової проблеми щодо вдосконалення конституційного регулювання виконання рішень міжнародних судових установ в Україні.

Вище викладене дає підстави вважати, що дисертація Хила Івана Юрійовича на тему «Конституційно-правові обмеження особистих прав і свобод людини: Україна та зарубіжний досвід» за своїм змістом, науковими результатами, новизною відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам п. 10 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Л.М. Дешко

Відгук отримано:
26.11.2022р
Голова вченої ради
ДПР 61.051.032
Учор. Бисаго Ю.В.

